

# MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I SPORTA

1291

Na temelju članka 34. stavka 1. Zakona o udžbenicima za osnovnu i srednju školu («Narodne novine», broj 27/10. i 55/11.), ministar znanosti, obrazovanja i sporta donosi

## UDŽBENIČKI STANDARD

### 1. OPĆE ODREDBE

#### *1.1. Sadržaj dokumenta*

1. Udžbenički standard provedbeni je propis koji donosi ministar nadležan za obrazovanje (u daljnjemu tekstu: ministar) kojim se utvrđuju znanstveni, pedagoški, psihološki, didaktičko-metodički, etički, jezični, likovno-grafički i tehnički zahtjevi i standardi za izradu udžbenika i dopunskih nastavnih sredstava, kao i vrsta te oblik odnosno oblici u kojima mogu biti izdani udžbenici i dopunska nastavna sredstva (tiskano izdanje, elektronički oblik ili komplet viševrstne građe) i posebni zahtjevi za izradu udžbenika za nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina te zahtjevi za izradu i prilagodbu udžbenika za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama (učenike s teškoćama i darovite učenike).

2. Izrazi koji se koriste u Udžbeničkom standardu, a koji imaju rodno značenje, bez obzira na to jesu li korišteni u muškome ili ženskome rodu, obuhvaćaju na jednak način muški i ženski rod.

#### *1.2. Zakonske i druge osnove*

Udžbenički standard utemeljen je na konvencijama, Ustavu Republike Hrvatske, važećim zakonskim propisima, nacionalnim programima, deklaracijama te proklamiranim načelima demokratskoga poretka koja se posebice odnose na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova.

### 2. STANDARDI I ZAHTJEVI ZA IZRADU UDŽBENIKA

#### *2.1. Znanstveni zahtjevi*

1. Sadržaj udžbenika temeljen je na znanstvenim i općeprihvaćenim teorijama, činjenicama i tumačenjima zakonitosti, pojava i procesa.
2. Udžbenik je temeljen na suvremenim znanstvenim spoznajama odgoja i obrazovanja, učenja i poučavanja.

### *2.2. Pedagoški i psihološki zahtjevi*

1. Udžbenik je usklađen s ciljevima i načelima nacionalnoga i predmetnoga kurikuluma odnosno nastavnoga plana i programa i usmjeren na stjecanje i razvijanje temeljnih kompetencija za cjeloživotno obrazovanje odnosno profesionalno (stručno) obrazovanje.
2. Udžbenik pridonosi stjecanju funkcionalnoga znanja, razvijanju učenikovih sposobnosti i mogućnosti, potiče aktivno učenje, omogućuje primjenu različitih strategija učenja i razvoj kritičkoga mišljenja.
3. Udžbenik je primjeren učenikovu predznanju i njegovim razvojnim sposobnostima i mogućnostima.
4. Udžbenik potiče zanimanje za nastavne i odgojno-obrazovne sadržaje.
5. Udžbenik pridonosi osposobljavanju za samostalno učenje, potiče kognitivni razvoj i unutarnju motivaciju za učenje.

### *2.3. Didaktičko-metodički standardi i zahtjevi*

1. Udžbenik je nastavno i odgojno-obrazovno sredstvo koje omogućuje primjenu suvremenih nastavnih strategija poučavanja i učenja te nastavnih metoda (komunikacijske, iskustvene, projektne, problemske, egzemplarne i dr.), upućuje na druge izvore za stjecanje znanja i potiče na proširivanje i produbljivanje znanja.
2. Udžbenik je usklađen s ciljevima i zadaćama određenoga odgojno-obrazovnoga područja i nastavnoga predmeta i sustavno povezan s drugim odgojno-obrazovnim područjima i nastavnim predmetima te međupredmetnim temama.
3. Udžbenik je strukturiran u skladu sa spoznajama i metodologijom matične znanosti, suvremenim pedagoškim, psihološkim i didaktičkim spoznajama i zahtjevima metodike odgojno-obrazovnoga područja odnosno metodike nastavnoga predmeta.
4. Udžbenik je usklađen s nacionalnim i predmetnim kurikulumom odnosno s nastavnim planom i programom.
5. Udžbenik je podijeljen na dijelove, cjeline, poglavlja i nastavne jedinice. Broj nastavnih jedinica usklađen je sa satnicom pojedinoga nastavnog predmeta.

6. Nastavna jedinica osnovna je sadržajna jedinica, cjelovita, usustavljena i povezana s odgovarajućim odgojno-obrazovnim područjima, odnosno nastavnim predmetima.
7. U udžbeniku su istaknuti i objašnjeni ključni pojmovi. Broj ključnih pojmova po nastavnoj jedinici usklađen je s dobnim i razvojnim obilježjima učenika.
8. Sadržaj udžbenika popraćen je slikama, fotografijama, multimedijским elektroničkim nastavnim materijalima, dijagramima, kartama, likovnim, grafičkim i drugim priložima (u daljnjem tekstu: ilustracije) koji pridonose boljem razumijevanju sadržaja, a primjereni su dobi i razvojnim mogućnostima učenika, funkcionalni su i točni.
9. Udžbenik od petoga razreda osnovne škole i dalje, uz osnovni tekst, u pravilu, ima sadržaj te abecedno kazalo imena i pojmova.

#### *2.4. Etički zahtjevi*

1. Udžbenik je usmjeren na promicanje temeljnih vrijednosti koje proizlaze iz opredijeljenosti hrvatske obrazovne politike za cjelovit osobni razvoj učenika, za čuvanje i razvijanje nacionalne, kulturne, duhovne, materijalne i prirodne baštine Republike Hrvatske te za toleranciju i suživot sa svima u Europi i svijetu.
2. Etički zahtjevi temelje se na istinitosti, provjerljivosti i objektivnosti udžbeničkih tekstnih, ilustrativno-slikovnih i multimedijских sadržaja, na općim pravima čovjeka i pravima djeteta, na načelima demokracije, vladavine prava i na domoljublju. Slijedom toga, udžbenik:
  - a) upućuje na postignuća i posljedice znanstvenoga i tehnološkoga razvoja te globalizacijskih procesa, na etičku dimenziju čovjeka i njegovo moralno djelovanje
  - b) promiče načela održivoga razvoja, jednakosti, društvene pravednosti, pluralizma, demokratičnosti, tolerancije i ljudskoga dostojanstva
  - c) promiče hrvatski nacionalni identitet
  - d) promiče međukulturno razumijevanje, rasnu, nacionalnu, etničku, spolnu, rodnu, vjersku ravnopravnost pojedinaca i društvenih skupina te osvještava pravo na različitost
  - e) promiče ravnopravnost spolova na primjeren način koristeći se u jednakome omjeru ilustracijama likova obaju spolova i služeći se imenicama obaju rodova, osobito u imenovanju strukovnih kvalifikacija, zvanja i zanimanja, ne narušavajući pritom komunikacijsku razinu i prirodnost hrvatskoga jezika

f) priprema oba spola za djelatno i ravnopravno sudjelovanje u svim područjima života

g) promiče upoznavanje i poštovanje vrijednosti nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj te drugih naroda i kultura u Europi i svijetu.

### *2.5. Jezični zahtjevi*

1. Udžbenik je pisan hrvatskim standardnim jezikom. U slučaju jezičnih inačica autor se u cijelome udžbeniku treba sustavno pridržavati odabranih.

2. Udžbenik je pisan u skladu s hrvatskim pravopisom. Pravopis koji se koristi u školskim ustanovama i u skladu s kojim su pisani udžbenici, određuje odlukom ministar nadležan za obrazovanje.

3. U udžbeniku se koriste kratice, simboli i znakovi normirani u hrvatskome standardnom jeziku te propisane mjerne jedinice i njihove kratice.

4. Nazivi za koje ne postoje hrvatske inačice, a nisu jezično normirani, preuzimaju se u obliku kakav je prihvaćen u struci.

5. Od uporabe hrvatskoga standardnoga jezika odstupaju udžbenici na jeziku nacionalnih manjina, udžbenici stranih jezika i udžbenici u kojima su dani primjeri izvornih tekstova.

6. Tekstovi udžbenika prilagođeni su predznanju, razvojnim sposobnostima i mogućnostima učenika, pregledni su i jasni.

7. Jezik tekstova udžbenika u skladu je s općim psiholingvističkim zakonitostima u odnosu na semantičku, sintaktičku i morfološku složenost i njihov međuodnos.

8. Tekstovi u udžbeniku omogućuju sustavno obogaćivanje učenikova rječnika uvođenjem novih riječi ne narušavajući pritom razumljivost teksta.

9. U udžbeniku se izbjegavaju nepotrebne tuđice.

### *2.6. Likovno-grafički zahtjevi i standardi*

1. Likovno-grafička i multimedijaska opremljenost udžbenika promiče estetske vrijednosti.

2. Ilustracije i multimedijски elementi u udžbeniku funkcionalni su u smislu učenikova stjecanja funkcionalnog znanja i

razvoja sposobnosti odnosno povezanosti sa sadržajem, čitljivošću i razumijevanjem teksta i problema/zadatka primjerenog razvojnoj dobi učenika.

3. Ilustracije, grafičko-tehnička oprema i multimedijски elementi u udžbeniku visoke su kakvoće, sadržajno usklađene s tekstom i pridonose razumijevanju teksta.

4. Ilustracije i multimedijски elementi biraju se ponajprije iz domaće kulturne baštine, a zatim i iz svjetske.

5. Ilustracije i multimedijски elementi opisuju se nazivom i, po potrebi, popratnim tekstom. Kod onih ilustracija i multimedijskih elektroničkih nastavnih materijala za koje postoje izdvojena autorska prava, uz naziv potrebno je navesti autora i izvor. Taj podatak može biti naveden i na drugome mjestu u udžbeniku, a u tom slučaju ilustracija i multimedijски element treba biti označen brojem.

6. Ako je cijeli udžbenik ilustriran, podatak o ilustratoru nalazi se na naslovnoj stranici ili na poledini naslovnoga lista.

## *2.7. Tehnički zahtjevi i standardi za izradu udžbenika i dopunskih nastavnih sredstava*

### **1. Opseg**

1. Opseg udžbenika određuju:

- odgojno-obrazovni ciljevi odgojno-obrazovnoga područja nastavnoga predmeta i međupredmetnih tema
- razvojna dob, sposobnosti i mogućnosti učenika
- nastavni plan određenoga nastavnog predmeta s obzirom na ukupno opterećenje učenika
- nastavni program određenoga nastavnog predmeta
- vrsta pripadajućega dopunskoga nastavnog i odgojno-obrazovnog sredstva uz udžbenik.

### **2. Format i svezak tiskanoga udžbenika**

1. Format udžbenika i dopunskih nastavnih sredstava je A4 i B5, odnosno iz njih sljedeći izvedeni formati: 168 x 240, 170 x 240, 195 x 260, 200 x 240, 200 x 260, 200 x 270, 200 x 280, 205 x 270, 210 x 240, 210 x 270, 210 x 280 i 220 x 275.

2. Ostali formati mogu se koristiti za povijesne i geografske atlase.

3. Tiskani udžbenik objavljuje se, u pravilu, u jednome svesku.

### **3. Pismo**

1. U udžbeniku i dopunskim nastavnim sredstvima koristi se onaj tip pisma čiji su znakovi grafički jasni, a razmaci među znakovima takvi da je otisnuta riječ lako uočljiva i čitljiva.

2. Veličine pisma za tiskani udžbenik su sljedeće:

– pismo veličine 12 – 14 tipografskih točaka, u pravilu za osnovni tekst (slog) u udžbenicima i dopunskim nastavnim sredstvima od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole;

– pismo veličine 11 – 13 tipografskih točaka, u pravilu za osnovni tekst (slog) u udžbenicima i dopunskim nastavnim sredstvima od petoga do osmoga razreda osnovne škole i za srednje škole;

– pismo veličine 9 – 11 tipografskih točaka, u pravilu za opise likovnih priloga, ilustracije, nacрте, formule, matematičke zadatke i sl.

3. Veličina pisma za elektronički udžbenik je minimalno 12 točaka (pt).

4. Razmak između redaka preporučen je, u pravilu, 120% od veličine pisma za tiskane udžbenike te 150% za elektroničke udžbenike.

### **4. Trajnost**

1. Udžbenik je namijenjen višegodišnjoj uporabi i ne sadrži dijelove u koje se upisuju odgovori ili rješenja.

2. Iznimka je radni udžbenik koji je oblikovan tako da učenik ima mogućnost pisanja ili crtanja pri rješavanju zadataka ili odgovaranju na pitanja. Zbog posebnosti didaktičko-metodičkoga pristupa udžbenici stranih jezika i udžbenici za rad u nastavi s učenicima s teškoćama u osnovnoj i srednjoj školi mogu biti radni. Radni udžbenik može se koristiti i u nastavi hrvatskoga jezika i matematike u razrednoj nastavi.

3. Dodatak udžbeniku namijenjen je višegodišnjoj uporabi i ne sadrži dijelove u koje se upisuju odgovori ili rješenja.

4. Zbirka zadataka namijenjena je višegodišnjoj uporabi i ne sadrži dijelove u koje se upisuju odgovori ili rješenja.

5. Geografski i povijesni atlas namijenjeni su višegodišnjoj uporabi i sadrže zbirke geografskih odnosno povijesnih karata povezanih u cjelinu prema nacionalnome i predmetnome kurikulumu, odnosno prema nastavnome planu i

programu od petoga do osmoga razreda osnovne škole, odnosno prema nacionalnome i predmetnome kurikulumu, odnosno nastavnome planu i programu od prvoga do četvrtoga razreda srednje škole.

6. Radna bilježnica, odnosno vježbenica, namijenjena je jednogodišnjoj uporabi i oblikovana tako da učenik ima mogućnost pisanja ili crtanja pri rješavanju zadataka ili odgovaranju na pitanja.

7. Elektroničke inačice udžbenika i pripadajućih dopunskih nastavnih sredstava i njihovi multimedijски interaktivni dijelovi mogu sadržavati polja za upis odgovora ili rješenja ako se time ne onemogućava njihova višegodišnja uporaba.

## **5. Papir za izradu tiskanih udžbenika**

1. Za izradu tiskanih udžbenika i dopunskih nastavnih sredstava koristi se ekološki čist papir koji nije štetan za ljudsko zdravlje, a u skladu je s europskim normama. Udžbenici i dopunska nastavna sredstava namijenjena višegodišnjoj uporabi tiskaju se na mat papiru, najmanje gramature (površinska masa) 65 g/m<sup>2</sup>, a najveće 75 g/m<sup>2</sup>. Papir za udžbenike i dopunska nastavna sredstava treba imati stupanj bjeline manji od 110% (poželjno bez optičkih bjelila) i stupanj neprozirnosti (opacitet) najmanje 90%. Iznimno, kad to zahtijevaju posebni razlozi, udžbenici se tiskaju na premazanome papiru najveće gramature do 115 g/m<sup>2</sup> (likovna kultura, geografija i slično).

2. Radna bilježnica tiska se na nepremazanome (offset) papiru najmanje gramature 65 g/m<sup>2</sup>, a maksimalne 75 g/m<sup>2</sup>.

3. Atlas ima papir iste kakvoće kao udžbenik, ali najmanje gramature 115 g/m<sup>2</sup>, a najveće 135 g/m<sup>2</sup>.

## **6. Tisak i uvez**

1. Tisak udžbenika i dopunskih nastavnih sredstava takav je da se njime postiže visoka razina čitljivosti i grafičko-likovna jasnoća.

2. Uvez tiskanih udžbenika i dopunskih nastavnih sredstava namijenjenih višegodišnjoj uporabi je mekan, lijepljen ili šivan i omogućuje višegodišnju uporabu. Iznimka od ove odredbe su udžbenici za praktične nastavne predmete koji se izvode na stroju (daktilografija, informatika i sl.), a koji mogu biti šivani žicom (klamani) ili spiralno uvezani tako da spirala bude na vrhu zaobljena i obložena plastikom i omogućuje višegodišnju uporabu.

3. Uvez radnih bilježnica je mekan i lijepljen ili šivan žicom (klaman) ili spiralno uvezan tako da spirala bude na vrhu zaobljena i obložena plastikom i omogućuje najmanje jednogodišnju uporabu.

## **7. Popratni multimedijски elektronički nastavni materijali**

1. Udžbenik može biti popraćen popratnim multimedijским elektroničkim nastavnim materijalima kao njegovom

sastavnicom (npr. CD-ROM, CD-DA, DVD-ROM, DVD-VIDEO, Blu-ray disk i sl.).

2. Popratni multimedijски elektronički nastavni materijali usklađeni su s točkama 1.2., 2.1., 2.2., 2.3., 2.4., 2.5., 2.6., 2.9., 2.10. i 2.11. ovoga standarda i obvezatno podliježu prosudbi stručnog povjerenstva.

### *2.8. Sadržaj naslovnih listova*

Naslovni listovi udžbenika sadržajem i oblikom odgovaraju HRN ISO 1086:2001 glede podataka koje treba otisnuti na naslovnim listovima knjiga, a posebice međunarodnim standardnim knjižnim brojem ISBN.

### *2.9. Dodatni zahtjevi i standardi za elektronički udžbenik*

1. Elektronički udžbenik jedna je ili više računalnih datoteka omeđenoga sadržaja, dostupnih javnosti na Internetu (mrežna knjiga) ili u materijalnome obliku na uređajima ili medijima za pohranu. Uz tekst, elektronički udžbenik može imati multimedijске elemente (slika, zvuk, video i slično), kao i veze sa srodnim mrežnim stranicama te biti interaktivan.

2. Elektronički udžbenik može nastati kao istovjetna inačica odobrenoga tiskanog udžbenika ili kao samostalni udžbenik.

3. Ako je elektronički udžbenik u materijalnome obliku na optičkome podatkovnom mediju za pohranu, treba biti proizveden isključivo tehnologijom brizganja prema važećim standardima, a proizvođač mora imati uređena patentna prava. Ambalaža treba biti kvalitetna i zadovoljavati standarde o zaštiti okoliša sukladno smjernicama Europske unije.

### *2.10. Posebni zahtjevi u izradi udžbenika za nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina*

Udžbenici za nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina u kojima se promiču nacionalne i kulturne vrijednosti nacionalnih manjina uključuju i sadržaje potrebne za razumijevanje hrvatskih nacionalnih i kulturnih vrijednosti, osim uvezenih udžbenika iz države matičnoga naroda.

### *2.11. Zahtjevi u izradi udžbenika za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama (učenike s teškoćama i darovite učenike)*

1. Udžbenici namijenjeni učenicima s teškoćama temelje se na zahtjevima i standardima udžbenika, ali su primjereni vrsti teškoće i metodama koje se primjenjuju u nastavnome, odgojno-obrazovnome procesu i samostalnome radu učenika.

2. Radne bilježnice i radni udžbenici namijenjeni učenicima s teškoćama primjereni su vrsti teškoće i metodama koje se primjenjuju u nastavnome, odgojno-obrazovnome procesu i samostalnome učenju učenika.

3. Udžbenik može sadržavati dodatne sadržaje za darovite učenike.

### *2.12. Dopunska nastavna sredstva*

Odredbe u točkama 1.2., 2.1., 2.2., 2.3., 2.4., 2.5., 2.6., 2.8., 2.9., 2.10. i 2.11. ovoga standarda primjenjuju se i na dopunska nastavna sredstva.

## 3. ZAVRŠNE ODREDBE

1. Sukladno Zakonu o udžbenicima za osnovnu i srednju školu (»Narodne novine«, broj 27/10. i 55/11.) donijet će se obrasci za primjenu ovoga standarda.

2. Danom stupanja na snagu ovoga udžbeničkoga standarda s primjenom prestaje Udžbenički standard (»Narodne novine«, broj 7/07.).

3. Naslovi koji ostaju na Popisu udžbenika i pripadajući dopunskih nastavnih sredstava, a izdavač za njih neće izraditi nove naslove, izuzeti su iz prilagodbe ovome standardu do isteka zaliha tih naslova utvrđenih na dan stupanja na snagu ovoga standarda, što su svojom izjavom potvrdili nakladnici te nakon čega ti naslovi moraju biti usklađeni s odredbama ovoga standarda.

4. Ovaj udžbenički standard stupa na snagu osmoga dana od dana objave u »Narodnim novinama«.

Klasa: 602-09/13-01/00017

Urbroj: 533-21-13-0001

Zagreb, 23. svibnja 2013.

Ministar

**dr. sc. Željko Jovanović, v. r.**